

Propojení mytologie a fantazie s obrazem reálného světa ve filmu

BcA. Tereza Bílová

Diplomová práce

2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta multimediálních komunikací

Ústav animace a audiovizu

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Tereza BÍLOVÁ**
Osobní číslo: **K09374**
Studijní program: **N 8209 Teorie a praxe audiovizuální tvorby**
Studijní obor: **Režie a scenáristika**

Téma práce: **1. Teoretická část:**
Propojení mytologie a fantazie s obrazem reálného světa ve filmu
2. Praktická část:
Dokument o poválečném putování, délka minimálně 20 min., režie

Zásady pro vypracování:

1. Teoretická část:

Rozsah práce: **minimálně 30 normostran textu bez započítání obsahu, rejstříku a obrazových příloh. Formální podoba 1 ks v pevné vazbě s popisem na hřbetu i horní desce spolu s CD-ROM. Dále 2 ks práce, které mohou být v kroužkové vazbě. Práci je třeba rovněž odeslat do knihovny UTB Zlín v elektronické podobě ve formátu pdf.**

Pokyny k vypracování: **prostudujte a analyzujte dostupné materiály z profesního hlediska a formulujte závěry a získané vědomosti.**

2. Praktická část:

Výstupní dílo předložte **na 3 ks DVD ve formátu DVD-video a 1 ks MiniDV (nosiče řádně popište). Dále předejte 2 ks technického scénáře v kroužkové vazbě, 1 ks CD s technickým scénářem a dialogovou listinou (vše řádně popište).**

Součástí celé práce budou vyplněné a předané formuláře pro OSA, NFA, Prohlášení autora diplomové práce a podklady pro katalog FMK UTB ve Zlíně.

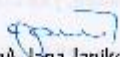
Rozsah diplomové práce:
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: **tiskněná/umělecké dílo**

Seznam odborné literatury:

Benjamin Walter - Umelecké dielo v epoche svojej reprodukovateľnosti, In:luminácie. Eseje. Kalligram, Bratislava 1999
Carrière, Jean-Claude - Vyprávět příběh, NFA, Praha 1995
Eco, Umberto - Skeptikové a těšitelé, Svoboda, Praha 1995
Lévi-Strauss, Claude - Mýtus a význam, Archa, Bratislava 1994
Sobchacková, Vivian - Filmové žánry - Mýtus, rituál a sociodrama, In: Angloamerické studie, Sborník filmové teorie I, ČFÚ, Praha 1991
Youngblood, Gene - Umění, zábava a entropie, In: Angloamerické studie, Sborník filmové teorie I, ČFÚ, Praha 1991
film Constantine - režie Francis Lawrence (2005)
film Fontána, režie Darren Aronofsky (2006)
Maclellan, Alec - Záhada Longinova kopí, Triton, Praha 2005
Calleman, Carl Johan - Mayský kalendář - průvodce budoucnosti lidstva, Fontána, Olomouc 2006
Šolc, Václav - Nejstarší Američané, Albatros, Praha 1978
Rudgley, Richard - Vzkříšení pohanství, Mladá fronta, Praha 2008

Vedoucí diplomové práce: **prof. Mgr. Zuzana Gindl-Tatárová, ArtD.**
Ústav animace a audiovizu
Datum zadání diplomové práce: **31. ledna 2011**
Termín odevzdání diplomové práce: **16. května 2011**

Ve Zlíně dne 31. ledna 2011

doc. Mgr. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

Ing. Eva Šviráková, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²;
- podle § 60³ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy u užít školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), neza výsledek bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 17. 2. 2011

Tereza Bilková, Bilková
Jméno, příjmení, podpis

² Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 40.
³ Vyšší škola poskytl své učební materiály, školní učební texty a jiné učební materiály v elektronické podobě, pokud jsou dostupné a pokud jsou dostupné prostřednictvím počítačové sítě. Zákon o vysokých školách má právo na výsledek obhajoby.
⁴ Učební, výzkumné, odborné a výzkumné práce vypracované studentem k obhajobě musí být jeho výhradně původní dílo. Pokud student obhajobu vypracoval v rámci učebního nebo výzkumného projektu, musí být jeho výhradně původní dílo. Pokud student obhajobu vypracoval v rámci učebního nebo výzkumného projektu, musí být jeho výhradně původní dílo. Pokud student obhajobu vypracoval v rámci učebního nebo výzkumného projektu, musí být jeho výhradně původní dílo.
⁵ Platí, že učební práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.
⁶ Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 3b odst. 3.
⁷ Dílo může být také poskytnuto jako učební texty, učební texty za účelem výzkumu nebo jinými účely hospodářského nebo vědeckého charakteru a výsledek může být použit jako výsledek výzkumu nebo studijního nebo výzkumného projektu vypracovaného v jiné škole, než je škola, kde bylo dílo vytvořeno. Dílo může být také poskytnuto jako učební texty.
⁸ Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 3b odst. 3.
⁹ Škola nebo škola, která poskytl své učební materiály, školní učební texty a jiné učební materiály v elektronické podobě, pokud jsou dostupné a pokud jsou dostupné prostřednictvím počítačové sítě, má právo na výsledek obhajoby.
¹⁰ Škola nebo škola, která poskytl své učební materiály, školní učební texty a jiné učební materiály v elektronické podobě, pokud jsou dostupné a pokud jsou dostupné prostřednictvím počítačové sítě, má právo na výsledek obhajoby.
¹¹ Škola nebo škola, která poskytl své učební materiály, školní učební texty a jiné učební materiály v elektronické podobě, pokud jsou dostupné a pokud jsou dostupné prostřednictvím počítačové sítě, má právo na výsledek obhajoby.
¹² Škola nebo škola, která poskytl své učební materiály, školní učební texty a jiné učební materiály v elektronické podobě, pokud jsou dostupné a pokud jsou dostupné prostřednictvím počítačové sítě, má právo na výsledek obhajoby.
¹³ Škola nebo škola, která poskytl své učební materiály, školní učební texty a jiné učební materiály v elektronické podobě, pokud jsou dostupné a pokud jsou dostupné prostřednictvím počítačové sítě, má právo na výsledek obhajoby.
¹⁴ Škola nebo škola, která poskytl své učební materiály, školní učební texty a jiné učební materiály v elektronické podobě, pokud jsou dostupné a pokud jsou dostupné prostřednictvím počítačové sítě, má právo na výsledek obhajoby.
¹⁵ Škola nebo škola, která poskytl své učební materiály, školní učební texty a jiné učební materiály v elektronické podobě, pokud jsou dostupné a pokud jsou dostupné prostřednictvím počítačové sítě, má právo na výsledek obhajoby.

ABSTRAKT

Práce se zabývá inspirací tvůrců fantasy a sci-fi žánrů mytologickými příběhy a symbolikou. Pokusila jsem se alespoň okrajově nahlédnout na význam mytologie v historii lidstva a na migraci mýtů. Obě tato témata demonstruji na rozboru filmů Constantine (Francis Lawrence, 2005) a Fontána (Darren Aronofsky, 2006).

Klíčová slova: mytologie, mýty, symbolika, fantazie, Constantine, Fontána

ABSTRACT

This work deals with the creators of fantasy and sci-fi genres being inspired by mythological stories and symbolism. I tried to at least marginally look upon the importance of mythology in human history and migration of myths. I demonstrate both of these topics through an analysis of the films Constantine (Francis Lawrence, 2005) and The Fountain (Darren Aronofsky, 2006).

Keywords: mythology, myths, symbolism, fantasy, Constantine, The Fountain

Děkuji prof. Mgr. Zuzaně Gindl-Tatárové, ArtD., za konzultace, rady a vedení mé diplomové práce. Také děkuji prof. Mgr. Stanislavu Párnickému, ArtD., za konzultace prvotních návrhů této práce.

Dále děkuji všem pedagogům z FMK UTB oboru Audiovize, kteří mi trpělivě pomáhali během celého mého studia.

Prohlašuji, že jsem na celé diplomové práci pracovala samostatně a použitou literaturu jsem citovala.

Ve Zlíně dne

.....

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. MYTOLOGIE A FANTAZIE.....	10
1.1 MYTOLOGIE A LIDSTVO	10
1.2 BOHATÉ MYTOLOGICKÉ PROSTORY.....	13
1.2.1 Mýty	13
1.2.1.1 Náboženství a spiritualismus	14
2 MYTOLOGIE FILMU	18
2.1 FANTAZIJNÍ SVĚT FILMU JAKO UMĚLÝ OBRAZ NAŠEHO SVĚTA	19
3 ZOBRAZENÍ MYTOLOGIE VE FILMU.....	21
3.1 CONSTANTINE.....	21
3.2 FONTÁNA.....	33
ZÁVĚR	44
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	45
SEZNAM OBRÁZKŮ	47

ÚVOD

Pro svou práci jsem si vybrala téma „Propojení mytologie a fantazie s obrazem reálného světa ve filmu“. Ráda bych zde poukázala na důležitost a význam mytologie pro lidstvo, sociální vazby a vývoj intelektu obecně. Mýty jsou bohatou pokladnicí lidského poznání a zkušeností. Během let se dokázaly transformovat v tak ucelené systémy, jako jsou světová náboženství.

Hodlám se zde zabývat také pojmem „mytologie filmu“. Ráda bych alespoň trochu poodhalila onu magii filmařů, kteří si dokáží pohrát s naivitou a důvěrou diváků a předkládají jim své vlastní fantaskní představy o světě jako nový mytologický prostor. Pro toto téma jsem z patrných důvodů zvolila právě svět fantazie a mytologie. Sci-fi a fantasy žánry jsou totiž v dnešní době čím dál oblíbenější a mnoho lidí kouzlu neskutečných fantaskních světů zcela propadla.

Na filmech *Constantine* (Francis Lawrence, 2005) a *Fontána* (Darren Aronofsky, 2006), se pokusím odhalit možnou výchozí mytologii či podobné zdroje, ze kterých mohli tvůrci vycházet. Pokusím se najít nějaké spojitosti filmových scén či symbolů s dávnou mytologií, či skryté mytologické podtexty, které se mohly vtisknout do finální podoby scén či vizuálního ztvárnění filmu.

Mytologická podloží všech našich příběhů i všech metasvětů, které nám předkládají filmaři, mohou být ohromně rozmanitá. Potenciál lidské fantazie je nezměrný a zároveň opakovatelný. Předáváním mýtů a příběhů se vytvořily určité modely představ, které se stále modifikují a rostou. Jak lidstvo stárne, ztrácí paměť a mnohé příběhy a mýty starých civilizací už jsou pro nás neznámé a tajemné. Proto si tyto mýty filmaři tak rádi půjčují jako předlohu ke svým fantazijním světům. Stále se snažíme rozkódovat odkazy dávno zapomenutých civilizací uložené v mýtech. Také proto budou stále v oblibě filmy, jejichž příběh a ztvárnění se nedají spoutat konvencemi a zároveň se nebojí zaběhnout do mytologických světů a vypůjčit si nějaký ten klasický archetyp, který ale stále platí a bude platit na věky.

Na závěr bych chtěla čtenáře upozornit, že informace nacházející se v této práci nejsou v žádném případě absolutní fakta. Témata, o kterých jsem se rozhodla psát, jsou tématy velice širokými a i nadále obestřenými závojem záhadna a tajemna. Nicméně jsou to témata, která lidstvo velice zajímají - proto jsou o nich napsané spousty knih a prací, které obsahující spousty názorů, přičemž každý autor na ně nahlíží z jiného úhlu pohledu či z naprosto opačné roviny vnímání a prožívání. Proto se jen těžko hledá jeden jediný pravdivý zdroj. Dovoluji si říct, že ani neexistuje. Mytologie a náboženství jsou obrovsky rozporuplná a sporná témata.

Proto jsem se rozhodla psát celou tuto práci v osobním tónu, z pohledu mne samotné. Je to tedy spíše hledání souvislostí, z čehož vyplývá i výběr použité literatury a názory v práci obsažené, které by neměly být brány jako můj neomylný postoj, nýbrž jako názor nazíraný mýma očima v souvislosti s mými zkušenostmi a s mým prozatímním poznáním světa.

1. MYTOLOGIE A FANTAZIE

1.1 Mytologie a lidstvo

Lidstvo je již od pradávna ve spojení s vírou. Víra v přírodní živly a přírodní bytosti se spolu s postupující inteligencí lidí transformovala v mýty a pohádky s nadpřirozenými bytostmi, až vznikl propracovaný a systematický svět náboženství s nejvyšší bytostí – Bohem. Ať už naši předci věřili v cokoliv, byla jejich víra po staletí hluboká a silná a velmi ovlivňovala jejich životy. Po staletí pomáhala člověku přežít v těžkých podmínkách.

Člověk je jedinečný tvor. Potenciál jeho fantazie sice zůstává stále jakoby stejný, ale během staletí byl ovlivňován úrovní pokroku a technického rozvoje té které doby. A tak se s postupem času stávala lidská fantazie bohatší a bohatší, což se promítlo v umění. Od pravekých jednoduchých obrázků a náčrtů jsme se dostali až k 3D vesmírným válkám a tím to samozřejmě nekončí. Filmová fantazie dnešní doby už téměř nezná mezí. Jsme schopni vytvořit a zrealizovat neskutečné příběhy, neskutečné bytosti, cokoliv, co naše nespoutaná fantazie vymyslí. Nalézáme stále nové prostředky k vyjádření a vytvoření abstraktních světů. Dokážeme popsat svět fantaskními přirovnáními. Využíváme symbolů, znamení, gest – tedy všeho, co se v naší kultuře formuje již po staletí.

V době, kdy si člověk začal podmaňovat a osvojovat svět, mnoho věcí a jevů pro něj bylo velkou neznámou. Zapojil proto svou fantazii a začal vymýšlet příběhy. A právě v té době začala vznikat mytologie – složitý a spleťtý systém příběhů a bytostí, které pomáhaly lidem překlenout nebezpečí, strach, útrapy, smutek i bídu. Jevy, které se nedaly logicky vysvětlit, které byly záhadné a tajemné se prostě svedly na božstva a mytologické postavy. Lidé si potřebovali nevysvětlitelné věci polidštit (antropomorfizovat). Vytvořili proto mýty, stvoření lidská, polozvířecí i polobožská. Vznikly báje a pohádky, které lidi uklidňovaly, poučovaly a varovaly.

Pro nás, generaci počítačů, vědeckých objevů a výletů do vesmíru, už se mohou zdát tyto příběhy hloupé a naivní. Ale musíme stále brát v potaz, že lidstvo je vlastně odkojené mytologií a vírou. V dnešní době, kdy už člověk „musí“ myslet racionálně, kdy známe přesné složení téměř všech věcí a dokážeme si mnohé vysvětlit fyzikálními, chemickými,

biologickými či jinými vědeckými obory, se nám možná po té méně exaktní době může trochu zastesknot. Možná proto se stále častěji objevují ve filmech a v knihách příběhy z fantazijních zemí, kde jsou kouzla běžnou součástí života a kde ty naše vymyšlené báje postavy žijí stejně reálným životem jako my tady v našem reálném světě. Barbar Conan, Souboj Titánů, Excalibur, Nekonečný příběh, Pán prstenů, Harry Potter, Avatar... Stále podobné příběhy – duševně velcí hrdinové, kteří bojují za správnou věc... Člověk potřebuje fantazii a její neuvěřitelné příběhy, aby mohl snít. Aby se alespoň na chvíli dostal z tohoto světa plného vynálezů a techniky. Z filmů poslední doby by se možná dalo trochu usuzovat, že se nám stýská po přírodě, po sounáležitosti se zemí, soužití v harmonii. Co když se jednoduše bojíme budoucnosti? Co přijde, půjde-li pokrok dál tímto tempem? A je to stále ještě pokrok? Nevystoupali jsme už na vrchol kopce? Jak poznáme, jestli už neklesáme? A neklesáme už náhodou? Nebo už je to jen čistá touha vytvořit svůj vlastní svět, svět, který nikdo nezná, nikdo ho nikdy neviděl, nepoznal. Prožít znovu na vlastní kůži to, co v minulosti prožívali objevitelé. Uvidět na obzoru zemi a netušit, co se v ní ukrývá - jaké rostliny, jaké bytosti. Na mapách Země už nejsou téměř žádná bílá místa (snad kromě mořských hlubin). Dokonce i mapa vesmíru už se pomalu plní. Ale opravdu už nám naše země nemá co nabídnout?

Mytologie našich předků už je pro nás natolik známá, že už pro nás není tolik přitažlivá. Potřebujeme novou mytologii, posunout se někam, kde to ještě tolik neznáme. A právě to nám nabízí film. Ve filmu můžeme na několik hodin zažít pocity, při kterých se nám budou jevit chloupky z nejistoty, a přitom se nebudeme muset bát o vlastní život.

Hodnoty našeho světa jsou rozdrobené. Náboženství už nespojuje takové masy lidí jako dřív. Nejspíš je potřeba nějakého tmelu, který to pnutí a nejistotu alespoň trochu zmírní. A jednou z těchto nových mytologií se nám ve 20. století stal právě svět filmu. Pohodlné sedačky kinosálů se staly našim novým útočištěm, novými kostelními lavicemi. Zpočátku vtahovaly do svých iluzivních světů žánry melodramatu, muzikálu a westernu. Naše generace se teď spokojeně propadá do světů fantasy a sci-fi žánrů. A znovu dobýváme, znovu objevujeme, znovu se chvástáme pravými hodnotami čestných bytostí.

Ti, kteří si myslí, že mytologie je již mrtvá, se tedy mýlí. Je skrytá všude kolem nás a prostřednictvím filmů, televize a pop kultury nás ovlivňuje každý den. Ale jelikož jsme ji přijali do našich životů, do našeho světa, už si možná ani neuvědomujeme, že stále ovlivňuje naše chování a jednání. Denně používáme stovky gest, symbolů, rčení a přirovnání,

aniž bychom popřemýšleli o jejich původu, nebo dokonce zapochybovali nad jejich významem. Mýty a jejich svět jsou v nás a probouzí naši fantazii.

Již od pradávna existuje několik archetypů, které se stále opakují. Sice v různých variacích, v různých převlečeních, v různých podobách a v různých staletích, ale jsou to stále stejné archetypy bytostí. Protože člověk je v nitru stále ta ustrašená bytost ve velkém neznámém světě. Možná, že se teď bojíme jiných věcí než hromů a blesků, ale mytologické archetypy nám stále pomáhají, stále nás utěšují. Rytíř na bílém koni teď sice přiletí ve vesmírném korábu a bojuje světelným mečem, máchá kouzelnou hůlkou, nebo prostě jen sevře prsten, ale stále jsou to stejné archetypy, stejní vítězni hrdinové se stejnou hrdostí a ctnostmi jako v dávných mýtech. Díky filmu stále můžeme věřit, že svět je ve své podstatě dobrý.

Vynálezy a sociální struktury, které jsme si na sebe sami vymysleli, aby mohla lidská společnost vůbec fungovat, nás spoutávají. Jsou to produkty našeho strachu, které mohou být i důvodem konce naší civilizace. Možná, že nám v určité době chyběla ta správná mytologie, možná jsme byli zaslepení vlastní dokonalostí a nepřemožitelností. Každopádně dokud bude lidstvo alespoň trochu věřit a neupadne do skepse, dokud nám filmová plátna budou poskytovat ty snové mytologické světy, kde se vyřádí naše nevyčerpatelná fantazie, budeme snad moct dál věřit v lepší budoucnost.

1.2 Bohaté mytologické prostory

1.2.1 Mýty

Mýty jsou symbolická vyprávění, která nechtějí nic vysvětlovat, nejsou to skutečné historické události a nevystupují v nich skuteční lidé. Jsou to příběhy plné tajemství, fantazie, mystiky a symbolů. Ale nejsou to ledajaké příběhy - jsou to poslání, odkazy minulých generací pro ty další generace - aby nedělaly stejné chyby, aby se poučily. Jsou to příběhy, které vždy pomáhaly lidem najít cestu k sobě samotným, k sobě navzájem a také cestu k přírodě. Příběhy, které měly být prostředkem k porozumění životu a harmonizaci člověka s jeho okolím. Měly darovat člověku jakýsi vnitřní mír a klid. Mýty pomáhaly lidem porozumět světu.

Od pradávna se mýty předávaly ústně – jsou to tedy tradované příběhy. Cestou měnily svou tvář a obohacovaly se o další a další cenné zkušenosti svých interpretátorů.

Každý národ má své vlastní mýty - je to takové národní bohatství. Odlišují se hlavně symbolikou, kterou v sobě mýty ukrývají a jsou charakteristické pro prostředí, ze kterého národ nebo etnikum pochází. Objevují se v nich nebezpečí a útrapy typické pro danou oblast, lidské zvyky a obyčeje daného národu. Pro pochopení mýtů je tedy nutná znalost symbolů, které jsou základem každého mýtu. Klíč k rozpoznání těchto symbolů se předává z generace na generaci. Lidé se je nemusí učit - je to něco intuitivního, co člověk dostane již v mládí od svých rodičů – ať už pozorováním, nebo posloucháním. Symbolika národů je ale velmi odlišná. Těžko pochopíme japonskou pohádku či africký mýtus bez znalosti základních symbolů. Bohužel, klíče k rozluštění veškerých symbolů se časem vytrácí a významy mýtů tak postupem času mohou ztratit původní významy.

Nejrozšířenějšími mytologiemi jsou nejrůznější světová náboženství. Názorně se na tomto příkladu dá ukázat migrace mýtů, jejich transformace a význam.

1.2.1.1 *Náboženství a spiritualismus*

Na víru a náboženství se dá nahlížet z nejrůznějších hledisek. Existuje jistě náhled duchovní a náhled racionální. Začneme tedy náhledem racionálním.

Náboženství je sice ucelený, ale ve své podstatě složitý a propletený komplex nejrůznějších legend, mýtů, pohádek a bohaté lidské představivosti, obsahující mravní kodex, nad kterým dohlíží stvořitel - Bůh. Je až neuvěřitelné, že ač po staletí nezměněn, tento systém stále spolehlivě funguje a utváří početná společenství po celém světě. V nejrůznějších světových náboženstvích se objevují podobné motivy, podobné příběhy, podobné bájně a mytologické postavy. To proto, že postupem věků se tyto poutavé příběhy plné zázraků, tajemných sil, kouzel a magické moci předávaly z generace na generaci, jedna kultura obohacovala druhou a ta zase další. Příběhy a motivy se porůznu přebíraly a půjčovaly mezi jednotlivými kulturami, dokonce mezi jednotlivými náboženstvími. Příběhy zkrátka migrovaly.

Vždyť tehdy se nikdo nesnažil určit hranice reality, mnoho přírodních dějů stále zůstávalo tajemných a nezodpovězených, vesmír byl vzdálenou a nedosažitelnou záhadou, tajemné mořské hlubiny ukrývaly své obludy a temné mořské proudy, lidé z jiných kontinentů byly exotickou neznámou silou obdařenou magickou mocí. Nikdo neměl tušení, jak vyspělé jsou ty druhé kultury. A vzdálené země samy o sobě byly považovány za tajemné... Země, voda i vzduch byly plné tajemství. A tajemství odpradávná člověka přitahovalo. A tak si lidé začali vymýšlet příběhy – poučné, úsměvné, tajemné ... Ale vždy s nějakým poselstvím. Příběhy se postupem času obohacovaly o čím dál konkrétnější obrazy, lidská fantazie začala pracovat na plné obrátky a vznikly nové příběhy. Okořeněné exotikou cizích kultur, plné vypůjčených a převzatých motivů, ale hlavně plné symbolů a metafor, které už dnes nejspíš ani nedokážeme pořádně pochopit a dešifrovat.

Velmi podstatnou věcí je, že náboženské a svaté texty jsou plné symbolů - učení Kristovo je vyprávěné z velké části právě skrze symboly. Symbol je určité znamení, obraz, předmět, který má ale mnohem širší význam s přesahem v minulosti – nepoukazuje sám na sebe, ale na to, co znamená. Představuje vyšší celek, který někdy ani nelze rozumově pojmenovat. Symboly totiž nepůsobí jen na rozum a vědomí, ale i na podvědomí a city. Vyvolá-

vají v člověku určitý pocit, který je hluboko zakořeněný. Když se například člověk modlí ke kříži, nemodlí se k tomu konkrétnímu kříži – kříž pro něj symbolizuje Kristovu oběť na Golgotě.

V dobách před osvícenstvím měly symboly a znamení velmi důležitou úlohu. Objevovaly se všude a lidé v nich dokázali jednoduše číst. Jenže během staletí se jejich výklad mohl změnit. Stejně tak se i ze svatých textů díky překladům do nejrůznějších jazyků s různými dialekty jistě spousta informací vytratila, nebo se přetransformovala v úplně jiné myšlenky. Se svatými texty je to jako s básněmi – nikdy nevíme, co tím chtěl básník říci, jelikož se jedná o nehmotnou substanci, myšlenky nepodložené důkazy, výplody bujných fantazií nespoutaných konvencemi. Svaté texty překypují kouzly, zázraky, magií a nadpřirozenými hrdinskými činy. Ale co ve skutečnosti texty skrývají, jaký význam měla slova vyřčená jejich prvotními autory a z jaké pohnutky vzešla - to už se nikdy nedozvíme. Jak se říká – „zůstane to navždy ztraceno v překladu“. A tak se z náboženských textů během jejich překladatelské cesty staly poutavé a úžasné báje plné mystifikační symboliky.

Jen pro zajímavost... Když byl Ježíš ukřížovaný na kříži a setník Longinus ho bodl do boku, Bible říká, že ihned vyšla krev a voda. A zde je údajné symbolické vysvětlení: „Tak, jako z Adamova žebra vznikla Eva, tak z boku Krista vychází církve – tedy voda a krev, symbol křtu a mše svaté.“

Paradoxem je, že přestože se například křesťanství brání tomu, že by jeho kořeny sahaly k tradičním přírodním náboženstvím, při hlubším zkoumání v něm objevíme mnoho přírodních rituálů a zvyků, pouze opředené trochu jinou pohádkou a zastřené pozměněnými významy. Stačí si jen povšimnout zajímavých shod v datech velkých svátků – například Velikonoce a svátky jara, velikonoční zvyky křesťanů a pohanské vítání jara. Nebo například neděle – sváteční den, den odpočinku, neboť Bůh po celých šest dní tvořil svět a sedmý den odpočíval... Neděle se v mnoha jazycích řekne jednoduše „den slunce – Sonntag, Sunday...“ - uctívání slunce byl i v pohanských náboženstvích den klidu.

Zajímavostí, která souvisí s provázáním náboženství a přírodních vlivů je naše sluneční soustava. Andělé bývají spojováni s planetami. Kolem zářícího boha krouží devatero nebeských kůrů. Tak, jako devět planet obíhá kolem zářícího slunce. Bůh – slunce, údajně vysílá jemné vibrace, které působí na andělské kůry – stejně jako Slunce na planety. Každá andělská sféra má určité vlastnosti a vibrace – stejně jako planety.

Další zajímavost náboženských mýtů najdeme ve svatých příbězích. Mnohé z nich jsou „výpůjčky“ motivů, archetypů, příběhů a hrdinů z jiných náboženství a jiných druhů víry. A tak se může bohyně vyznávaná kdysi již zaniklým přírodním kmenem opět zrodit v křesťanském příběhu. Sice s pozměněným jménem, nicméně vlastnostmi a skutky podobnými. Národy často přejímaly právě mytologii kmenů, které si podrobily, nebo jim naopak vnuly svoje náboženství, které ale bylo během let okořeněno mýty a zvyky podrobených národů. A tak se legendy a mýty z východu a západu, z jihu a severu během staletí propojily do spletné a nepřehledné nauky o komsi a o něčem, co je dost možná výplodem fantazií z celého světa.

Pevnou základnou náboženství je věčný rozpor dobra a zla, temnoty a světla, čistého a pošpiněného. Náboženství dříve lidem určovalo pravidla, zajišťovalo klid a pořádek. V dobách, kdy lidé hluboce věřili, byl boží zákon silnější než tělesný trest. Víra tedy byla veledůležitým prostředkem sociologického působení. Příkladem by mohlo být starověké Řecko, které díky důmyslnému náboženství vybuodovalo tak silnou říši. Řecká mytologie je známá tím, že v ní bohové žili ve stejném světě jako lidé, měli i lidské vlastnosti a dělali stejně hloupé chyby jako lidé. Možná i díky tomu bylo toto náboženství tak blízké lidem. Tak trochu opačným příkladem by mohla být římsko-katolická církev, jejíž představitelé stáli po staletí bok po boku králů celé Evropy. O etických rozporech vyplývajících nejen z této kooperace pomlčím. Důležité bylo, že víra lidem pomohla přežít i těžké časy hladu, moru a cholery.

Věřit v dnešní době tradičnímu náboženství už ale není tak jednoduché. Zkuste tvrdit svým dětem, že Zemi stvořil Bůh a člověka uplácal z hlíny, když se ve škole učí teorii evoluce důkazy podloženou ... Naše kořeny jsou židovsko-křesťansko-antické. Jenže klasické náboženství už je natolik institucionalizované, že může člověka spíše odrazovat než lákat. Snad proto se stále více lidí obrací k alternativním formám náboženství, k východní filosofii či k ezoterice. Už si nemusíme vybírat mezi dvěma póly – např. být křesťan či ateista. Díky otevřenosti světa se nám nabízí spousta nových možností. Mnoho z nás sice přestalo věřit v Boha, ale zase se nám vrací stará dobrá intuice, která otevírá brány k jiné formě poznání.

To, že není dobré pokládat člověka za pána tvorstva, poznalo lidstvo během průmyslové revoluce na počátku 19. století. Člověk byl na vrcholu blaha. „Hloupou zem“ porazil svým dokonalým mozkiem, začal si ji podmaňovat, cítil se jako muž, jako Bůh. A tak ho

příroda uzemnila a potopila Titanik – symbol lidské ješitnosti. Když se pak svět vrhl do 1. světové války a hned nato do 2. světové války, přišla obrovská deziluze a zklamání. Lidé se odvrátili od vědy a vynálezů, od racionálního myšlení a patriarchálního přístupu. Opět se otevřel přírodní iracionální svět, lidé začali zase věřit své intuici a ezoterické vědy se opět začaly probouzet k životu. Tento intuitivní ženský princip vidění světa je v současnosti opět velmi oblíbený. Lidé se totiž potřebují uchýlit k něčemu důvěrnému, potřebují celistvý systém, o který se mohou opřít. V dnešní vystresované a uspěchané době se víra v cokoli často stává důležitým zdrojem duševní rovnováhy.

Ale pojďme se na víru podívat z jiné stránky. Lidé budou vždy v něco věřit. Jestli je to „něco“ opravdové, to zjistíme nejspíš, až se tam někde podíváme. Ale pokud budeme mít víru, dokážeme cokoli... A právě to je význam mýtů, mytologie a náboženství.

A tak si povídejme pohádky a příběhy s archetypálními hrdiny, koukejme na fantastické filmy, které jsou jako balzám na duši. Protože bez fantazie a víry, že možná opravdu dokážeme, cokoli budeme chtít, by se lidstvo o nic nepokusilo a nic by nedokázalo, s čímž by jistě souhlasil například Gustave Eiffel, nebo hrabě von Zeppelin...

Je tu ale ještě zmiňovaný duchovní náhled na víru, který je dost odlišný od toho racionálního přístupu.

Lidé v dnešní přetechnizované době tak trochu ztratili schopnost vidět „neviditelné“ – něco, co není logicky vysvětlitelné, co působí na naše smysly, emoce, na naši duši. Ale co když tyto nelogické, nereálné, nadpřirozené věci skutečně existují? Kde jsme vzali důkaz toho, že v našem dokonale do detailu rozebraném světě neexistuje cosi, co se nedá zkoumat pod mikroskopem, co uniká dotekům našich dlaní, ale hledí pouze naši duši? Lidé v minulosti měli neuvěřitelnou víru. Věřili ve všechno možné, jejich svět se skládal z věčných hádanek, tajemství a nadpřirozena. Škoda, že my už ten pocit nejistoty z nepoznaného známe jen matně. Ale existují stále ti, kteří věří v neviditelné věci, kteří se dotýkají nehmátatelného.

2 MYTOLOGIE FILMU

Film je sám o sobě mytologií. Je to umělá nápodoba reality. Stále se zde využívá stejných archetypálních hrdinů. Je to vlastně přeměna reálného světa do jeho 2D podoby (nyní již i do 3D podoby). Ale stále je to jen stylizovaný odraz tohoto světa, není reálný, je ve všech rovinách stylizovaný. Je to obelhávání a klamání diváka, ale v dobrém úmyslu. Jen by si toho měl být divák vědom.

Film sám o sobě vytváří vlastní mytologii – filmovou mytologii. Tvoří neskutečné metasvěty, ve kterých je sám uvězněn spolu se svými hrdiny, městy, místy, situacemi... V dnešní postmoderní době dokonce filmy samy sebe cítují, vykrádají se. Jedna filmová mytologie tak přerůstá v druhou a další, až vznikne prazvláštně parafrázovaný metasvět plný archetypálních hrdinů a fantazijních světů.

Filmové žánry jako takové vlastně pracují přímo s archetypy, stejně jako s nimi pracuje mytologie (například Rambo je novodobý Herkules). Někdy však bohužel tvůrci pozmění klasickou mytologii v jakýsi patvar, který má k původnímu mýtu hodně daleko (například Souboj Titánů z roku 2010).

Film je jakýsi metaprostor, který používá klasické mytologické archetypy a tím vytváří novou mytologii.

2.1 FANTAZIJNÍ SVĚT FILMU JAKO UMĚLÝ OBRAZ NAŠEHO SVĚTA

Abych demonstrovala mytologii filmu na konkrétním příkladu, použiji žánr westernu. Western je naprosto uměle vytvořený svět, kterému ale vždycky všichni diváci bez ohledu propadli a věřili. Jak je to možné? Protože jim připadal naprosto reálný. Většina lidí totiž netuší, jak takový Divoký Západ vypadal. A tak slepě věří filmařům. A ti si s nimi vesele hráli a hrají.

V počátcích tohoto žánru diváci slepě skočili na pohádku, že banda drsných pistolníků – samozřejmě správných chlapů, kteří hájí svobodu a klid pro svou rodinu a sousedy, se musí utkat s tlupou špinavých indiánů, kteří nedělají nic, jen se válí, opíjejí a kradou děti (př. Cimarron, 1931). Takovou pohádku servírovali američtí filmaři ve 30. letech divákům, ve snaze ospravedlnit krutou invazi do cizí země, drancování, plenění a zabíjení. A tak vznikla nová mytologie o dobývání Amerického kontinentu. Verze tehdy přijatelná pro tvůrce i diváky – pro celý poskládaný americký národ.

Později již nebyly westerny tak rasisticky orientované, ale zůstávaly černobílé – dobro versus zlo. V 50. letech se totiž Amerika vzpamatovávala z krachu na burze, z druhé světové války a ze studené války. V tomto času deziluze si diváci žádali jasně definovaný svět dobrých hochů s dobrým srdcem a lumpů, kteří byli náležitě potrestáni. Chtěli mít v něčem jistotu. (př. Kavaleristé, 1959)

Na konci 50. let, kdy byl do vesmíru vypuštěn Sputnik, skončila zlatá éra westernu. Lidé, přesyceni pustými pláněmi Divokého Západu, začali zkoumat jiná neznámá prostředí, jiné hranice lidských možností, do kin začal pronikat žánr sci-fi.

Když tedy na počátku 60. let z Ameriky přestaly westerny proudit v tak hojné míře, Evropa samozřejmě nezůstala pozadu. Aby uspokojila své diváky, natočila si své vlastní verze westernů, tak trochu „poevropštěné“ a hodící se tehdejšímu komunistickým protiimperialistickým režimům. A tak si Vinnetou s Old Shatterhandem získali srdce diváků. (př. Vinnetou, 1963)

V 60. letech však poetika žánru westernu v Americe opět ožila, když do něj pronikla naivní euforie a poezie květinových dětí. Tehdy vznikl i nezapomenutelný film Butch Cassidy a Sundance Kid (1969), který mytologii westernu opět strhl do proudu současného dění.

Ve stejné době však přinesl Sam Peckinpah nový pohled na mytologii westernu. V jeho filmech se čisté ulice westernových městeček s jasnými pravidly a jasně vymezenými charaktery postav změnil v odporné místo plné násilníků, opilců, zkažených charakterů a úplatných šerifů, kde se terorizují ukřivdění indiáni. (př. Divoká banda, 1969). Zdrojů inspirace pro svoje filmy měl na konci 60. let nejspíš dostatek...

Specifické uznání v tomto žánru si v té době vysloužil také Ital Sergio Leone, který obohatil westernový mytologický prostor o vlastní italskou invenci a vytvořil velmi specifický druh westernu - spaghetti western, s mlčenlivým potulným hrdinou, poutavou hudbou a dlouhými záběry (př. Pro hrst dolarů, 1964, Tenkrát na západě, 1968).

V 70. letech, kdy světem hýbaly problémy Vietnamské války a aféry Watergate, už ale diváci nechtěli vidět další násilí. Žánr westernu opět nezklamal a Mel Brooks natočil Ohnivá sedla (1974) – praštnou komedii parodující všechna westernová klišé. V tak ošklivé době se diváci vděčně v kinech zasmáli.

V 80. letech vznikly kasovní trháky v čele s hvězdami tehdejšího filmového průmyslu, což diváci v té době vyžadovali (př. Tanec s vlky, 1990, Poslední mohykán, 1992, Navždy a daleko, 1992).

Až na počátku nového tisíciletí western reflektuje aktuální témata jako homosexualitu (Zkrocená hora, 2005) či úděl celebrit (Zabití Jesseho Jamese zbabělcem Robertem Fordem, 2007), přesahující žánrový rámec a směřující k širší společenské výpovědi.

3 ZOBRAZENÍ MYTOLOGIE VE FILMU

3.1 CONSTANTINE

Film *Constantine* vychází z nejrozšířenější mytologie, která vůbec existuje – z náboženství a okultismu. Hlavní myšlenkou filmu a jeho poselstvím je znejasňující hranice mezi dobrem a zlem, kteří zde svádějí souboj. Neexistuje čisté dobro ani čisté zlo.

Film je adaptací komiksové předlohy *Hellblazer*. Pro lepší orientaci však budu vycházet pouze z filmové adaptace.

Hlavní postavou filmu je John Constantine (Keanu Reeves), který vidí věci, o kterých lidé nemají tušení. Posílá demony zpátky do pekla a tím se snaží vykoupit vlastní duši. Ve filmu jde ale o víc – o záchranu světa, kterého se chce zmocnit satanův syn - Mammon. Je to vyvrcholení dlouhověkého boje mezi nebem a peklem, mezi dobrem a zlem o nadvládu nad lidmi. Constantine ale Mammona zastaví tím, že se obětuje a přivolá tak samotého Ďábla, který svého syna pošle zpátky do pekla. Constantine tak zachrání nejen svět, ale i sám sebe.

Jak už jsem v úvodu zmínila, hlavním motivem je nejasná hranice mezi dobrem a zlem. Peklo a nebe tu nemají jasně rozdělené úlohy - „my jsme ti dobří a vy ti zlí“. Tyto dva světy ve filmu uzavřely jakousi sázku o náš svět – o lidské duše. Sázka spočívá v tom, že ovlivňují naši mysl, aniž by vstoupily do našeho světa, aniž by se nás dotkly či nám fyzicky ublížily. A tak nám našeptávají - podobně, jako bývají zobrazováni anděl a ďábel, každý na jednom rameni. Lidé jsou v tomto filmu jen mravenci, se kterými si „vyšší mocnosti“ pohrávají, jako když se hrají kuličky.

Nebe a peklo jsou ve filmu *Constantine* vylíčeny velmi zvláště. Peklo tady není žádné podsvětí s pekelnými kotli plnými lidských duší škvařících se ve vlastních mukách, jak bývá často zobrazováno. A nebe není nadýchaný obláček plný andílků. Tvůrci filmu stvořili velmi nezvyklý nadpřirozený svět. Nebe a peklo jsou přímo tady na zemi, paralelní s naším světem, něco jako svět za zrcadlem, svět za tímto světem. Náš svět je uprostřed. Tak tenouká je tu hranice mezi zlem a dobrem. Mocnosti se však dohodly, že tuto hranici jejich pekelné a nebeské bytosti nepřekročí. A proto si vytvořily „polorodé“ - napůl andělé a nebo demoni, napůl lidé. Ti se nepovšimnutí potulují po našem světě a našeptávají. Po-

koušejí člověka v jeho nerozhodnosti - to hlodavé svědomí, ta touha udělat něco zakázaného, ale to nutkání být dobrý...

Ne všichni jsou ale pasivní vůči těmto bytostem. John Constantine má tu smůlu, že již od malička vidí pravou tvář těchto polorodých - což mu samozřejmě nahánělo hrůzu. Proto se v patnácti letech pokusil o sebevraždu. Bohužel se mu to téměř povedlo – byl 2 minuty v klinické smrti a než ho oživil, zakusil peklo v tom pravém smyslu. Když se v tomto filmu člověk dostane do pekla, čas se zastaví - tak, jako se v pekle prožívají věčná muka – bezčasí. A tak Constantine poznal, jak strašné je peklo. Tímto činem však jeho duše peklu propadla. „*Budou ti trhat duši na cáry, budeš trpět v agónii na věky věků.*“¹ Z Constantina se tak stal temný rytíř. „*Hero with dirty soul.*“ Velmi originální postava. Je to vlastně záporný hrdina, kterého si však divák zamiluje. Aby se nedostal po smrti do pekla, snaží si vykoupit cestu do nebe skrze své dobré skutky. Využívá toho, že vidí polorodé a když některý z nich překročí hranici našeho světa a někoho posedne, Constantin ho nemilosrdně a nevybíravě vyžene s neuvěřitelně sarkastickou grácií. Způsob jeho cynického drsného jednání je nekompromisní. Všichni jsou mu ukradení, všechno je mu jedno. Constantine nedodrží pravidla, protože zjistil, jak nicotná jsou pravidla našeho světa ve srovnání s těmi ostatními světy. A proto než aby se modlil a požádal o odpuštění, chce si nebe „zasloužit“ právě tím, že posílá demony zpátky do pekla. Jenže nebe dobře ví, že to nedělá pro dobro ostatních, ale pro svůj vlastní prospěch. A tak se nebem i peklem šíří zvěsti, že pro jeho duši si přijde Satan osobně. Paradoxem této skvěle vykreslené postavy Constantina je i fakt, že umírá na rakovinu plic. Kouří totiž jednu cigaretu za druhou. Celý film by se tak dal pojmut jako protikuřácká kampaň, což vygraduje ve scéně, kdy mu na prahu smrti Dábel (Peter Stormare) připálí cigaretu a Constantine jí pak típne do kaluže vlastní krve. Tato scéna je dokonalým zakončením všech symbolických, ironických i sebereflexích motivů.

Constantine po snaze zabránit Mammonovi v ovládnutí světa umírá. Jeho smrt ale není zbytečná – obětuje se pro život Angely Dodsonové (Rachel Weisz) - policistky, která vyšetřuje záhadnou smrt své sestry (dvojčete) a stane se tak nechtěně jednou z hlavních

¹ Film Constantine, režie Francis Lawrence

loutek v Mammonově hře. Oběť pro Angelu Constantina zachrání před peklem a vykoupí mu cestu do nebe. Je to krásná symbolická scéna – Constantine se vznáší do oblak a ukáže na Ďábla, který si ho přišel odvést do pekla, zdvižený prostředníček, ale ďábel ho stáhne zpět. Vrazí mu ruce do plic a všechnu rakovinu mu z nich vyndá. Chce, aby dál žil, snad i zhřešil a opět propadl peklu. Závěrečný pohled na odpornou černou doutnající věc v jeho ruce je dostatečná antinikotinová podívaná.

Velmi zajímavý je způsob, jakým tvůrci uchopili toto často opakované téma dobro versus zlo, nebe versus peklo, Bůh versus Ďábel. Tento fantastní svět plný mytologických, mýtických, či chcete-li náboženských postav a motivů jednoduše zrealněli. Umístili tento svět zkrátka přímo sem, mezi nás. Buď člověk má dar (či prokletí) tento svět vidět, či nikoliv. Ovšem způsoby, jak se dostat do nebe či do pekla, jak překročit onu tenkou hranici, ty jsou ve filmu klasické a zároveň originální. Chceš do pekla nebo do nebe? Pak musíš zemřít nebo použít médium. Ve filmu Constantine využívá vodu a elektrické křeslo, nebo například kočku – magického tvora, který odjakživa patří k okultním seancím - jak řekl ve filmu Constantine – kočky jsou napůl tady, napůl tam.

Zvláštní je, že se tvůrci příliš nevěnují nebi a Bohu. Ve filmu se však velmi často objevuje peklo, démoni a Ďábel. Ostatně Bůh je nejspíš mnohem hůř zachytitelný – jak vyjádřit neskonalou dobrotu? Ovšem nejhrůznější zlo, to si lze představit mnohem lépe. V závěru filmu tedy vidíme Constantina stoupat do nebe, které představuje zářícího Los Angeles zahalené v mracích.

Peklo je zde neskutečně působivé. Je to také Los Angeles, avšak zachycené v okamžiku výbuchu, který trvá věčně, stejně jako utrpení člověka, který propadne peklu. Všechno se zde věčně taví, věčně rozpadá, vzduch je horký a plný prachu. A v tom všem se pohybují věčně trpící lidské duše zbavené mozku a očí, zbavené lidskosti. Podobné obrazy lze najít i v nejrůznějších apokalyptických vizích, kde se vše taví v ohních pekelných. Možná tedy byl předobrazem pekla v tomto filmu právě některý z apokalyptických spisů. Například ve Zjevení Janově nám prorok věští ohromné nebeské i pozemské kataklyzma, kdy je kosmický i pozemský řád narušen a svět se řítí do pohromy.

„A hle, když rozlomil šestou pečeť, nastalo veliké zemětřesení, slunce zčernalo jako smuteční šat, měsíc úplně zkrvavěl. A nebeské hvězdy začaly padat na zem, jako když fík

*zmítaný vichrem shazuje své pozdní plody. Nebesa zmizela, jako když se zavře kniha, a žádná hora a žádný ostrov nezůstaly na svém místě.*²

V různorodých vyobrazeních pekla v průběhu staletí se velmi vyjímá dílo dvou malířů – Hieronyma Bosche (1450-1516) a Pietera Brueghela (1528 – 1569). Oba tito malíři zobrazovali „peklo na zemi“ Ve svých obrazech malovali postavy zmatené a ztracené, lapené ve vlastním zmatku a beznaději. Jsou to prapodivné obrazy, plné pro nás již nevysvětlitelných symbolů a narážek. Oba malovali svět bez smyslu a řádu. Svět plný podivných bytostí, napůl lidí, napůl zvířat, bytostí propadlých svému vlastnímu peklu – démonickému pudovému světu plnému utrpení a skepse. Je až s podivem, jak trefně tehdy ti dva vystihli lidskou beznaděj a zoufalství. A právě ztvárnění pekla ve filmu Constantine, mi tyto obrazy připomnělo.

Ovšem i s postavou d'ábla si tvůrci filmu Constantine originálně pohráli. Není to pekelník s rohy a chlupatým kožichem. Jeho první vstup na scénu je impozantní. Do záběru začne kapat černý dehet, pak se objeví snášejíci se bosé upatlané nohy d'ábla. Snáší se shůry – že by to byl odkaz k jeho údajnému zrodu? Podle jedné z legend byl Ďábel dříve Luciferem, neboli Světloňošem, Jitřenkou – hvězdou východu. Byl to prý nejkrásnější a nejoblíbenější anděl, kterého Bůh miloval ze všech nejvíce. Avšak Lucifer byl pyšný a chtěl získat nebe pro sebe. Proti němu se postavil archanděl Michael a strhla se obrovská nebeská bitva. Michael se svými svatými šiky vyhrál a svrhl Lucifera i s jeho nebeskými pluky do pekla. Podle bájí padaly z nebe do pekla devět dní (opět spojitost s přírodou – magická devítka, stejně jako 9 planet). Tento mýtus mě napadl, když se objevil Ďábel v padnoucím bílém obleku. Čistý jako lilie, jako anděl. Jeho zlý žilnatý obličej, d'ábelské oči a bosé potetované špinavé nohy však prozrazovaly jeho vnitřní zlo. Avšak ve filmu se chová téměř jako gentleman, i když dost nepředvídatelný a hrůzu nahánějící. Však se říká, že Ďábel má mnoho podob a často nelze jeho našeptávání odolat.

*„Ďábel a jiní démoni, Bohem stvořeni původně jako dobří, se stali špatnými skrze své vlastní činy, zatímco člověk zhřešil na d'áblovu výzvu.“*³

² Zjevení Janovo - <http://zeroospace.blogspot.com/2010/02/apokalypsa-i.html>

³ Satan životopis, Henry Ansgar Kelly, s 135

Vraťme se ale k důležitému motivu filmu – vymezení dobra a zla v náboženském pojetí. Daleko před příchodem křesťanství nebylo nic tak jednoznačné, jak to teď popisuje Bible. Podle Malcolma Goldwina v sobě měly nebeské i pekelné bytosti jakousi obojakost – neustálý vnitřní svár mezi dobrem a zlem. Jako by samy se sebou bojovaly, zda jsou dobré či zlé, zda v nich vyhraje špatná stránka jejich duše, nebo ta dobrá. Toto se ale prý více týkalo andělů, kterým byla dána jasnozřivost a kteří sledovali pozemské radosti a starosti. Andělé prý často podlehli půvabům lidských dcer a vyzradili jim tajemství všehomíra. Pak je samozřejmě musel Bůh potrestat – odvrhl je od sebe a z nebeských bytostí se stali padlí andělé.

*„Mezi polaritami dobro/zlo, hmota/duch, vyšší/nížší neustále vzniká napětí. Všechny andělské nebeské kůry se usilovně snaží tyto protiklady vyvážit nebo smířit. A všem hrozí, že se přitom zkazí.“*⁴

Andělé prý měli krom jiných důležitých povinností za úkol i hlídat, aby do nebe nepronikl Ďábel, démon či padlí andělé. Odráželi pokusy démonů o ovládnutí světa. I tento úkol měl nejspíš náležet, ve filmu Constantin, andělu Gabrielovi (Tilda Swinton).

*„Vzhledem k tomu, že i mocnosti mají v sobě světlou i temnou stránku, hrozí zde nebezpečí, že při svém úsilí o udržení rovnováhy v našich duších se mohou nadměrně ztožňovat s temnější stránkou lidí, takže následuje jejich pád.“*⁵

A tak i Gabriel ve filmu došel na scestí - byl sveden Mammonem (synem Satana) na špatnou cestu, přestože vnitřně si myslel, že je to správná cesta. Byl zklamán lidským pokolením a chtěl ho napravit. To se mu ale nevyplatilo.

Gabriel ke Constantinovi: *„Dostalo se vám toho vzácného daru. Každému z vás se může dostat odpuštění od Stvořitele - vrahům i násilníkům, vám všem. Musíte jen činit pokání a Bůh vás přijme na svou hrud'. Napříč všemi světy v celém vesmíru, se ničeho takového nedostalo žádné jiné bytosti, jen člověku. To není spravedlivé. A když vás krásný a milý Bůh tolik miluje, tak já zařídím, abyste byli jeho lásky hodni. Pozorují vás už velmi*

⁴ Andělé – ohrožený druh – Malcolm Goldwin, str. 24

⁵ Andělé – ohrožený druh – Malcolm Goldwin, str. 25

dlouho. Jen tváří v tvář hrůze nalézáte svou vznešenost. A přitom dokážete být tak vznešení! A tak vám přinesu bolest a strach, abyste se nad to mohli povznést. A ti z vás, kdo přežijí toto peklo na Zemi, budou hodni Boží lásky.“⁶

V podstatě to všechno zas a znovu připomíná člověka a jeho věčný vnitřní rozpor dobra a zla - dvou protipólů, stále přítomných v nás samotných. Křesťanská tradice považuje duši za veliké bitevní pole dobra a zla. Celý život bojujeme, často jen s naším podvědomím. Ale co nás to vlastně stále ovlivňuje a pokouší?

Pojďme blíže prozkoumat Gabriela - nejrozporuplnější postavu celého filmu. Gabriel se objevuje v mnoha a mnoha starých textech jako archanděl. V tomto filmu je polorodý. Nicméně velmi mocný anděl. O andělech bylo napsáno hodně knih a pojednání. Ve mnoha dílech ale andělé nevystupují jako ta dobrá milá baculatá barokní dítko s bílými křídélky. Ve starších záznamech a knihách jsou to spíše zvláštní stvoření, kterým se nedá věřit. Mají svá pravidla, jsou to boží bojovníci. Tvrdohlaví a cílevědomí. A v takovém světle nám tu tvůrci filmu ukázali Gabriela. Naschvál mu nedali bílá krásná křídélka, ale obrovská tmavá křídla dravého ptáka, hodné božského bojovníka.

„Jak se takové velkolepé a děsivé bytosti jako andělé scvrkly do velikosti boubelatých okřídlených děťátek, třepetajících pěkně křídélky v rozích barokních stropů, to zůstane jednou ze záhad bytí.“⁷

V židovsko-křesťanské tradici je Gabriel andělem Zvěstování, Vzkříšení, Milosti, Zjevení a Smrti. Možná proto si ho tvůrci příběhu vybrali jako boží prostředek vzkříšení Satanova syna Mammona na svět.

„Gabriel se zjevil Danielovi, aby mu pověděl o příchodu Mesiáše a o půl tisíciletí později se zjevil ve Zvěstování Marii. Je zvláštní, že se ukázal při tolika počtech. Dříve, než se objevil Marii, oznámil Zachariášovi příchod Jana Křtitele.“⁸

⁶ Film Constantine, režie Francis Lawrence

⁷ Andělé – ohrožený druh – Malcolm Goldwin, str. 22

⁸ Andělé – ohrožený druh – Malcolm Goldwin, str. 31,32

Podle Enocha je Gabriel mezi všemi oboupohlavními anděly jediným andělem ženského rodu. Údajně také sedí po levici boží, což by mohlo být dalším důkazem jeho ženskosti. Možná proto ho ve filmu hraje žena - Tilda Swinton.

V závěrečné scéně filmu je jasně vidět, jak ohromnou silou je Gabriel obdařen. Pohrává si s Constantinem jako s pírkem. Avšak když chce později velmi sebevědomě udeřit Ďábla, který překazil Mammonovy plány ovládnout svět, Ďábel jeho úder lehce zastaví a sám se podiví: „*Vypadá to, že někdo už tě nechce zpátky!*“⁹ A tak se z archanděla, kterého už k sobě Bůh nechce přijmout, stane padlý anděl, bytost s lidskými smysly – jak nám dokáže Constantine, který mu neprokáže tu radost, aby ho zabil, ale pořádně ho praští pěstí do obličeje. „*To je bolest, zvykej si na to!*“¹⁰

Podle Malcolma Goldwina jsou andělé „*hybridem, který za svůj vznik vděčí mimořádně systematickému křížení původních egyptských, sumerských, babylonských a perských nadpřirozených bytostí, které ve svých legendách prováděli Židé.*“¹¹ Židé vůbec rádi přijímali do svého náboženství cizí motivy. Podoba anděla jako krásného okřídleného posla božího, jak ho známe, to je práce právě jejich mytologie.

Pojďme ale zpět, k hlavní zápletce filmu. Mammon – ve filmu Ďáblův syn, chce ovládnout svět. O tomto „rodinném“ vztahu jsem však v žádných zdrojích nenašla ani zmínku. Lze zmínit pouze to, že mamon je synonymum pro nezřízenou touhu po penězích, což by mohla být jistá parafráze pro touhu ovládat. Je zde ale několik podmínek, bez kterých ono ovládnutí světa nepůjde. Mammon potřebuje silné médium. Vybral si dvojčata. Dvojčata jsou telepaticky i jinak propojena a jsou obecně považována za velmi silné médium. Další nezbytně nutnou podmínkou je boží pomoc. Tou se stane právě anděl Gabriel. Ve filmu zazní věty údajně z Janova zjevení, nebo z Listu Korintským (tyto věty jsem tam však nenašla): „*Svět neskončí rukou boží, ale bude vzkříšen skrze mrtvé. Hřích otce překoná jen hřích syna - vystaví vlastní království z ohně a krve.*“¹²

⁹ Film Constantine, režie Francis Lawrence

¹⁰ Film Constantine, režie Francis Lawrence

¹¹ Andělé – ohrožený druh – Malcolm Goldwin, str. 17

¹² Film Constantine, režie Francis Lawrence

Poslední nezbytnou pomůckou pro zrození Mammona na svět je „sangre de Dios“ – boží krev. A tato boží krev údajně ulpěla na Kopí osudu, se kterým se setkáváme hned v mottu filmu. Pojdme se teď podívat na historii Kopí osudu.

„To, co zabilo božího syna, dá život synu Satana.“¹³

V úryvku z Bible, který popisuje, co se stalo po ukřižování Krista, se píše toto:

„Židé pak, aby nezůstala na kříži těla na sobotu, poněvadž byl den připravování, prosili Piláta, aby zlámáni byli hnátové jejich a byli složeni. I přišli žoldnéři a prvnímu zajisté zlámali hnáty i druhému, kterýž ukřižován byl s ním. Ale k Ježíšovi přišedše, jakž uzřeli jež již mrtvého, nelámali hnátů jeho. Ale jeden z žoldnéřů bok jeho kopím otevřel a hned vyšla krev a voda. A ten, kterýž viděl, svědectví vydal, a pravé jest svědectví jeho. Onť ví, že pravé věci praví, abyste vy věřili. Stalo se pak to, aby se naplnilo to písmo. Kost jeho nebude zlámána. A opět jiné písmo dí : Uzřít, v koho jsou bodli.“¹⁴

Kopí osudu tedy podle Svatého písma existovalo. Kopí, na němž ulpěla „Sang real“ – Svatá krev Ježíše Krista, božího syna. Podle legend velmi mocná tekutina, stejně jako celé kopí.

Kopí osudu neboli Longinovo kopí (podle setníka, který údajně Ježíše kopím bodnul), je nejposvátnější církevní relikvií. Jeho legenda k sobě váže neuvěřitelnou historii. Praví se, že kopí má prý neskutečnou moc - „Kdo jej třímá, třímá v ruku i osud lidstva.“ (Právě tato věta zazní i v mottu filmu.) Tomu v historii uvěřilo mnoho mocných vojevůdců a tak Kopí osudu vystřídal během dvou tisíciletí mnoho majitelů a prožilo mnoho vítězství.

„Císař Konstantin schraňoval toto kopí, když se pustil do budování nového Říma. Karel I. Veliký, francký král a římský císař, založil na vlastnictví Svatého kopí dynastii, používal ho aktivně během svých sedmačtyřiceti vojenských tažení a neodkládal ho ani ve spánku. Když se kopí zmocnili křesťáci, zachránili tím možná tažení II. křížové výpravy. Kopí zřejmě stálo i za vojenským uměním krále a císaře Friedricha I. Barbarossy, jenž utonul

¹³ Film Constantine, režie Francis Lawrence

¹⁴ Bible svatá, Nový zákon, strana 95, Evangelium Sv. Jana (19:31 – 37)

během tažení III. křížové výpravy do Palestiny. Kopí i hřeb Páně (hřeb, jímž byl Ježíš přibit ke kříži) získal a poprvé veřejně vystavil český král a římský císař Karel IV. v Praze. Z Prahy se kopí přestěhovalo do Norimberku, kde se ho chtěl údajně zmocnit císař Napoleon Bonaparte - neúspěšně - tajně bylo převezeno do Vídně. Adolf Hitler, jehož Svaté kopí fascinovalo již od mládí a jenž věřil, že je mu osudově předurčeno kopí získat a změnit svět, ho den před svátkem Svatého Longina, 14. 3. 1938, v čele fašistických vojsk zabavil v Hofburgském muzeu ve Vídni (během anexe Rakouska) a odvezl ho do Německa. Po válce kopí Hofburgskému muzeu vrátila americká armáda. Věčnou otázkou ale zůstává, zda toto kopí je to Longinovo, neboť jak už to tak bývá, těch „pravých“ je povícero. Podle názoru současných badatelů ale lze považovat za pravé kopí to, které je uchovávané v Ečmiadzinu, sídelním městě arménské apoštolské církve.“¹⁵

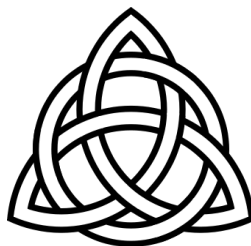
Kdo ví, zda je to pouze síla legendy, která dodává majiteli onu kouzelnou moc a sílu. Jisté však je, že je to silné mystérium. Ve filmu je tento motiv velmi výrazný. Nalezení Kopí osudu se objevuje hned v úvodu a v podstatě zapříčiní všechny dějové souslednosti. Kopí osudu (jenž je věrnou kopií kopí vystaveného ve Vídni), najde chlapec v pobořeném mexickém kostele obalené ve vlajce s hákovým křížem. Titulek „*Po 2. Světové válce se kopí ztratilo.*“¹⁶, nám dává najevo minulost kopí.

Kopí v rukou Hitlera bylo vražednou zbraní. Ne pro svou moc, kterou dost možná ani nemá, ale pro svůj mýtus, který podnítil Hitlerovu horkou krev k ještě hanebnějším věcem. Každopádně ve filmu Constantine je Kopí osudu skutečným a magickým Kopím osudu, které má naplnit osud.

Ve filmu se objeví mnoho symbolů, tajemných předmětů a amuletů. Jeden z nich - ochranný amulet, dal Constantin svému příteli knězi. Je to triquetra (obrázek 1) a má ne-skutečně mnoho významů. Magická trojka se prolíná mnoha náboženstvími.

¹⁵ Záhada Longinova kopí, Alec Maclellan, anotace

¹⁶ Film Constantine, režie Francis Lawrence

Obrázek 1

Pojem triquetra pochází z latinského *tri* – tři a *quetrus* – roh, takže třírohý. Je to symbol neoddělitelného spojení tří prvků, které dohromady vytváří jeden neporušitelný celek. Objevuje se v přírodních náboženstvích, v germánské mytologii, v norské mytologii, u Vikingů, v keltské mytologii a jistě v mnoha dalších. Často sloužil jako rituální symbol. Může znamenat jakoukoliv trojici - narození - život - smrt, tělo - mysl – duše atd. V křesťanské tradici symbolizuje Svatou Trojici (Otec, Syn a Duch svatý) neboli trojjednost boha, nebo také ztrojení jednoduchého křesťanského symbolu ryby. Již v Egyptě považovali tento symbol za ochranný. Může symbolizovat také minulost, přítomnost, budoucnost, nebo dětství, dospělost, stáří...

Trojka je magickým a posvátným číslem. Objevuje se jak v náboženství, tak v magii. Navíc – násobek čísla sebou samým dává číslo devět, což je ještě magičtější číslo, neboť se vrací stále do sebe. Alfa i omega, počátek i konec. Proto je devítka ve všech náboženských textech, okultních rituálech i v ezoterických vědách tak častá. Nemluvě o tom, že se opět vracíme k devíti planetám naší sluneční soustavy.

(Vynásobí-li se číslo 9 jakýmkoliv číslem a sečtou se výsledné číslice, vždy vyjde opět 9.)

$$8 \times 9 = 72, 7 + 2 = 9; 12 \times 9 = 108, 1 + 0 + 8 = 9 \dots$$

Další symbol, který se ve filmu často objevuje, je takzvaný „Odinův kříž“ (obrázek 2). Tento starodávný symbol si bohužel během staletí propůjčovaly nejrůznější sekty (např. Ku Klux Klan) a extremistické skupiny (např. neonacisté). Ovšem symbol sám o sobě, známý také jako „kříž slunce“, je součástí mytologií mnoha národů - nejčastěji keltských mýtů a bájí. Ve filmu je však důležitým symbolem, který když se objeví, posune děj vždy o něco dopředu. Objevuje se na rukou těm, kteří mají co do činění se zlem, peklem a

Ďáblem. Snad možná kvůli tomu, že severský bůh Odin, jehož symbolem je tento sluneční kříž, byl bohem Života, ale i smrti, války a magie.

Obrázek 2

Film Constantine rozhodně pracuje s mnoha nadpřirozenými a mysteriózními prvky vycházejícími z tradiční náboženské mytologie. Stal se dalším metaprostorem, dalším ztvárněním určitého náhledu na mytologický svět tvořený v ovlivněných myslích a představách lidí již po tisíciletí. Film Constantine je dalším způsobem realizace obrovsky rozsáhlé skládky nejrůznějších mýtů, bájí, nadpřirozených bytostí, zhmotněných mocností, démonů, andělů, archetypálních hrdinů i mytologických prostorů. To vše se v tomto filmu zformovalo v nový svět, novou filmovou mytologii nadpřirozeného neviditelného světa kolem nás.

Constantine

režie: **Francis Lawrence**

scénář: **Kevin Brodbin, Frank Cappello (na motivy komiksu Hellblazer)**

kamera: **Philippe Rousselot**

produkce: **Lauren Shuler Donner, Benjamin Melniker, Michael E. Uslan, Erwin Stoff, Lorenzo Di Bonaventura, Akiva Goldsman**

střih: **Wayne Wahrman**

zvuk: **Skip Lievsay**

hudba: **Klaus Badelt, Brian Tyler**

Výprava: **Naomi Shohanová**

Kostýmy: **Louise Frogleyová**

Masky: **Joel Harlow**

Speciální efekty: **James Reedy**

hrají: **Keanu Reeves, Rachel Weisz, Shia LaBeouf, Djimon Hounsou, Max Baker, Pruitt Taylor Vince, Gavin Rossdale, Tilda Swinton, Michelle Monaghan, Peter Stormare, Suzanne Whang**

země původu: **USA**

rok výroby: **2005**

3.2 FONTÁNA

Film Fontána je inspirován mytologií starověké Mayské říše. Mytologií národu, který je jednou z největších záhad našeho světa. Dodnes zůstává jejich život, odvíjející se od detailně propracovaného kalendáře, velkou neznámou. Mayové totiž věřili, že lidský čas na zemi se neodvíjí pouze od planetárních cyklů, ale také od proudění energií, které obklopují naši Zemi a ovlivňují naše životy. Snad proto, že necítíme tyto energie, nejsme schopni plně pochopit význam jejich kalendáře, natolik odlišného od toho našeho. Je možné, že právě toto propojení mytologie a duševního povznesení vyplývající z mayských mýtů, bylo důvodem, proč si tvůrci filmu Fontána vybrali právě tajemnou mayskou mytologii, do které zčásti zasadili svůj příběh.

Film se odehrává ve třech různých časových rovinách a dimenzích, provázaných stejnými postavami. V 15. století ve Španělsku a Střední Americe, v současnosti v USA a kdesi (netvrdím, pouze se domnívám) v hluboké budoucnosti v nekonečném vesmíru. Možná se to zdá trochu zmatené a nesouvislé, ovšem v průběhu filmu se nám celý propletenec událostí, slov, scén, postav a metafor zároveň otevře a zároveň uzavře jako kniha. Netroufám si říci, že jsem Fontánu zcela pochopila. Myslím, že jsem spíše zachytila onu slaboučkou nit, která se line od začátku do konce, během své cesty se stále vrací, zamotává a předbíhá, až se v závěru roztřepí a rozplyne.

Vzhledem k propojenosti jednotlivých motivů a složitosti filmové struktury Fontány, představím nejprve děj filmu a teprve potom se vrátím k jednotlivým odkazům na mytologické symboly, mýty a další zajímavé obrazové a významové sekvence ve filmu.

Hlavními postavami jsou manželé Thomas (Hugh Jackman) a Isabela (Rachel Weisz). Thomas je lékař a Isabela je těžce nemocná. Má nezvyklý nádor na mozku. Thomas se usilovně snaží najít nějaký lék, který by jeho milovanou Izzie vyléčil. Den co den zkouší aplikovat opicím nové a nové látky do mozku, ovšem vypadá to, že vše je marné. Stav Izzie se stále zhoršuje.

Kromě hledání léku se zde prolíná další linie, propojená s ostatními dvěma světy. Je to kniha, kterou Izzie píše. Jak v průběhu filmu pochopíme, příběh z Isabeliny knihy je právě onen příběh z 15. století, který tvoří jeden ze tří paralelních světů filmu. Thomas je zde statečným bojovníkem, objevitelem, dobyvatelem, konkistadorem, který slouží své

královně. A královnou je krásná Isabela, která potřebuje jeho pomoc. Její zemi postupně násilím zabírá inkvizitor, obkličuje královnu a snaží se jí dostat na kolena. Jedinou šancí na záchranu Španělska je najít Strom života, ukrytý v džungli střední Ameriky. Kdo se napije z jeho mízy, bude žít věčně. Konkistador slíbí královně, že pro ni Strom života najde a královna slíbí konkistadorovi, že pak bude jeho Evou. Dá mu prsten, jako symbol slibu, který dal on jí a ona jemu.

Nejprve mě ta souvislost vůbec nenapadla, brala jsem děj Isabeliny knížky jako příběh vzešlý z Mayských mýtů a z příběhů o dobývání Ameriky Evropany, do kterého si představila sebe a Thomase. Ale pak jsem v něm uviděla souvislost s Isabelou a Thomasem v současnosti. Španělsko, to je Isabel, královna je Isabelina duše. Prsten slibu je snubní prsten (o něm bude řeč později). Inkvizitor je zhoubný nádor, který se zvětšuje v Isabelině hlavě a postupně ovládá celé její tělo, tak jako inkvizitor postupně zabírá celé území Španělské královny. A konkistador je Thomas, Isabelina poslední spása a naděje, který jako jediný jí může zachránit tím, že najde Strom života, lék na její nemoc. Ale kniha je nedokončená. Končí ve chvíli, kdy je konkistador již krůček od Stromu života, ale také krůček od vlastní smrti. Poslední řádky zní: „*Neviděl nic než smrt...*“¹⁷. Snad proto, že se Thomas tak horlivě snažil najít lék na Izzinu nemoc, že zapomněl, jak krátce tu s ním Isabel ještě bude. Proto se celým filmem nese Isabelina věta: „Dokonči to!“ Slyšíme jí od začátku až do konce. Ale až teprve v polovině filmu pochopíme proč. Isabela chce, aby Thomas knihu dokončil, protože jen on ví, jak to skončí. Thomas se brání, nechce přijmout fakt, že mu Izzie zemře. Dokončení knihy ale znamená smířit se s jejím odchodem, s její smrtí. Nakonec Thomas pochopí a knihu dokončí. A to je právě ona třetí část filmu.

Třetí část filmu klade nejvíce otázek a sahá po nejvyšším vědění. Dotýká se všehomíra a otevírá nový svět. Svět duše, mysli, síly lidské myšlenky... Nikdo neví, jestli Thomas dokončil knihu, nebo jestli se všechno opravdu odehrálo jen v jeho mysli. Budu se ale držet myšlenky, že Thomas knihu dokončil. Jako statečný konkistador unikl smrti. Před mayským mnichem strážícím Strom života totiž nestojí obyčejný smrtelník, ale bytost meditující v nevyšším stavu bytí. Konkistador však nevidí do takové budoucnosti a stále ještě

¹⁷ Film Fontána, režie Darren Aronofsky

jsou v něm pudy zabíjet a brát. A tak strážci, který před ním poklekne, podřízne hrdlo a spěchá za svým cílem. Když se dostane ke Stromu života, hltá jeho mízu plnými doušky. Jeho tělo se pak stane součástí země, vyrostou z něho květiny a on se tak přesune do vyšší sféry... Tak tohle znamená ta nesmrtelnost, věčný život - zbavení se lidské schránky a vysvobození duše... Jenže Strom umírá - Izzie umírá. V této části filmu je Strom života synonymem umírající Izzie. A Thomasova duše se rozhodne vzít Strom do nitra umírající hvězdy Xibalba, která znamená smrt i znovuzrození. A tato prapodivná cesta v jakési bublině vesmírem je právě hlavní třetí linií filmu. Thomas se ze všech sil snaží udržet Strom při životě. Až dorazí do Xibalby, mrtvé hvězdy, znovu se zrodí. Jsou zde nádherné momenty, komunikace Thomase se Stromem připomínající jeho komunikaci s Isabel. Ruka hladí dřevo, které se promění v ženské tělo. Ústa šeptají k šíji pokryté chloupky, stejně jako ke kůře Stromu s drobnými kořínky. Jenže Isabel zemře a Thomas si na místo ztraceného snubního prstenu vytetuje kroužek. Nyní, v hluboké budoucnosti, jsou celé jeho paže pokryty vytetovanými kroužky. Z toho můžeme usoudit, jak dlouhá je cesta věčností, když člověk nedokáže odpustit ani sobě (že selhal), ani druhým (že nás opouštějí).

Nakonec opravdu Thomas do Xibalby se Stromem dorazí, ale Strom je již mrtvý. Stejně jako zemřela Isabel. Thomas jí nedokázal pomoci. Avšak v nejvyšším bytí ví co dělat. Konečně nalezne prsten od královny (propojení se současností, kde Thomas nemohl nalézt snubní prsten a s Isabeliným příběhem, kdy konkistador nestihl včas nasadit prsten), cítí se již celistvý, dosáhl úplnosti, je připravený na smrt. Hvězda se náhle stáhne do sebe a zemře. Pak, s famózním hudebním doprovodem, vybuchne, sežehne Thomasova ducha a nechá ho převtělit se ve Strom života, který opět ožije. Thomas a Isabel jsou zase spolu, tentokrát napořád... „*Together we will live forever...*“¹⁸

Když se tři příběhy rozdělí a propojí, vyznívá vše krásně logicky. Ovšem Aronofsky poskládal tyto tři světy do neuvěřitelně vzrušující a zároveň velmi smutné a emotivní mozaiky, která je propojena podobnými motivy, metaforami, větami, střihem, pohyby kamery... Je to film o životě, o smrti, o duchovní a fyzické přítomnosti, minulosti a budoucnosti...

¹⁸ Film Fontána, režie Darren Aronofsky

Celým filmem se prolínají dvě zásadní témata. Jedním z nich je smrt a znovuzrození. Zemře a zrodí se hvězda - Xibalba, zemře a zrodí se Strom života, zemře a zrodí se konkistador a v symbolickém vyznění se znovuzrodí i Isabel. Oba tyto procesy - smrt a zrození, spojuje jedna věc - tunel, na jehož konci je světlo. Při porodu a údajně i při smrti jsme nuceni absolvovat cestu úzkým tunelem za světlem. A právě tento prvek se ve filmu často opakuje. Když Isabel utíká tmavou chodbou ven za prvním sněhem, rozrazí dveře a ostré světlo vstoupí dovnitř. Když jde Thomas za Isabel do nemocnice, opět jde dlouhou spoře osvětlenou chodbou, na jejímž konci je rozsvícený pokoj Isabel, světlo jeho života. Když jde statečný konkistador poprvé na audienci ke královně, opět jde cestou vyznačenou svíčkami, které volně visí v obřím chrámu jako hvězdy na nebi. Jde ke zdroji světla – ke své královně, ke své hvězdě. Když letí Thomas v bublině ke Xibalbě, je to podobný motiv jako v paláci – kolem hvězdy a před ním zdroj světla – Xibalba. Když dorazí konkistador do pyramidy, kde je údajně ukrytý Strom života, musí projít úzkým vlhkým tmavým tunelem (jako při porodu, protože tady se má znovuzrodit). Jde ke zdroji světla, ke hrozivému strážci s plamenným mečem. Všechny tyto lineární cesty ze tmy ke světlu vypadají jako jednoduché řešení situace. Ve tmě se nic nevyřeší – tam je nepokoj, strach, stres. Teprve tam venku, ve světle, tam je poznání a pravda, tam je klid, odpuštění a porozumění. Ale je to také možné brát jako symbolickou cestu života – směrem ke světlu – ke smrti. Snad proto zahalují tvůrci Isabel stále do bílé – bílé oblečení, bílé světlo kolem ní. Může to být metafora její blízké smrti. I když v naší symbolice je barva smrti černá, například ve východních kulturách je barva smrti jako nového počátku právě bílá. V mayské mytologie je pak bílá barva spojována s moudrostí předků a symbolizuje ženský aspekt.

Tím druhým hlavním tématem filmu je věčný život. Mnoho národů a kultur se v minulosti snažilo najít klíč k věčnému životu. Vypráví o tom i spousta bájí a pohádek. Jako bychom nedokázali přijmout smrt jako něco přirozeného. Ovšem jsou i národy, které smrt jako přirozenou věc berou a dokážou se s ní vyrovnat mnohem snadněji než například bílá rasa, pro kterou je smrt definitivním koncem. Zoufale se snažíme udržet nemocné naživu, aniž bychom se vůbec zamysleli nad tím, že by jim po smrti mohlo být lépe, že by smrt mohla být vysvobozením. Ellen Burstyn, která ve filmu hraje Thomasovu kolegyni, v rozhovoru na toto téma řekla: „*Snažíme se vůbec si smrt nepřipouštět, zatímco ostatní*

kultury se na ni přímo zaměřují. Buddhisté o ní medituji. Vědomě si vštěpují myšlenku, že každý okamžik je mrtvý ještě předtím, než si uvědomíme, že už pominul. Pokud se jej člověk zoufale snaží udržet ze strachu o jeho ztrátu, je to podobné, jako kdyby byl sám mrtvý. Jedinou možností, jak být naživu, je zabývat se přítomností.“¹⁹

Nicméně o Stromu života se skutečně píše v Bibli – v Genesis, knize stvoření. Tak, jak to sama Isabel hned v úvodu filmu napíše do své knihy.

„Genesis 3:24 – Proto Adama a Evu vyhnal Bůh ze zahrady v Edenu s plamenným mečem, aby ochránil cestu ke Stromu života...“²⁰

Strom života ale není v mytologiích a náboženstvích celého světa nic zvláštního. Lidé od pradávna věřili v ohromnou magickou sílu stromů a uctívali je. Jejich kořeny jdou hluboko do země a jejich koruny sahají nahoru do nebes - daly by se považovat za jakousi spojnicu mezi nebem a zemí, možná i mezi podsvětím a božským nebem. Žijí mnoho let a jsou neskutečně stabilní. Strom života se objevuje v hebrejské, křesťanské, muslimské i buddhistické náboženské tradici. Ale vraťme se k pro nás nejspíš nejznámější zmínce o Stromu života – ke křesťanskému pojetí.

„Hospodin Bůh dal vyrůst ze země všemu stromovi žádoucimu na pohled, s plody dobrými k jídlu, uprostřed zahrady pak stromu života a stromu poznání dobrého a zlého.“²¹

Jenže Adam i Eva pojedli ze Stromu poznání a tak je čekal trest.

„I řekl Hospodin Bůh: „Teď je člověk jako jeden z nás, zná dobré i zlé. Nepřipustím, aby vztáhl ruku po stromu života, jedl a byl živ navěky. Proto jej Hospodin Bůh vyhnal ze zahrady v Edenu, aby obdělával zemi, z níž byl vzat. Tak člověka za-

¹⁹ <http://www.sms.cz/film/fontana>

²⁰ Film Fontána, režie Darren Aronofsky

²¹ <http://www.biblenet.cz/app/bible/Gen/chapter/2>

pudil. Východně od zahrady v Edenu usadil cheruby s míhajícími se plamenným mečem, aby střežili cestu ke stromu života.“²²

Pojďme se podívat, jak migroval mýtus Stromu života a jeho okřídlených strážců s plamennými meči.

„Tato báj má původ v dalekém Sumeru, přesněji řečeno v Babylónu. Existovali tam tzv. Ka-ri-bu - strašní a obludní strážci chrámů a paláců, bájní okřídlení netvorové s mnoha těly, kteří hlídali u vchodů na posvátná místa. S podobnými strážnými duchy se však setkáváme po celém blízkém Východě. Například asyrský strom věčného života střeží okřídlená božstva s orlími hlavami. Židé si během svého zajetí v Babylónu tyto tvory oblíbili a vypůjčili si je i se Stromem života do vlastní, židovské Rajské zahrady. Kulturní transfer je dokončen ve chvíli, kdy křesťanský biskup z Herakleje zmíní cheruby jako šelmy, které mohou Adama odradit od vstupu do Ráje.“²³

Ale proč tedy tvůrci Fontány umístili Strom života do Mayské pyramidy v Mezoamerice? Nejspíš proto, že Mayové měli ve své mytologii také Strom života. Ve filmu se tak krásně prolíná stejná symbolika napříč různými kulturami.

Mayové totiž věřili v posmrtný život a reinkarnaci a Strom života hrál v jejich víře důležitou úlohu. Jejich Bůh – Velký otec prý nechal ve středu světa vyrůst veliký strom, jehož větve sahaly do nebes a kořeny prorůstaly hluboko do podsvětí. Strom byl tedy jakousi cestou pro duše zemřelých z podsvětí do nebes. Korunu Stromu života si Mayové promítli do Mléčné dráhy, kterou nazývali „Bílá cesta“.

Ve filmu Izzie objeví v muzeu starobyrou mayskou knihu. Ukazuje Thomasovi prastaré kresby a vypráví mu zajímavý mýtus o stvoření světa.

„Tohle je první otec. Je to první člověk, který se obětoval, aby stvořil svět. Strom života mu vyrůstá z břicha. Z jeho těla se staly kořeny, rozpínaly se a stvořily Zemi. Z jeho

²² <http://www.biblenet.cz/app/bible/Gen/chapter/3>

²³ Anděl – ohrožený druh – Malcolm Goldwin, str. 21

duše vyrostly větve, a jak stoupaly, vytvořily oblohu. Zbyla jen jeho hlava. Jeho děti ji zavěsily na nebesa a tak vznikla Xibalba.“²⁴

Xibalba se skutečně v Mayské mytologii objevuje. Do dnešní doby se dochoval starověký epos Popol Vuh, ve kterém je Xibalba synonymem pro devítivrstvé podsvětí a znamená „místo děsu“. A ona báj o praotci je skutečně vytesaná na víku sarkofágu z hrobky Chrámu nápisů v Palenque. Je to jedna z nejznámějších mayských památek. Onen praotec je Velký Pacal.

Xibalbu ale Mayové ve skutečnosti znali – je to mlhovina v souhvězdí Orionu, kterou nejspíš již tehdy pozorovali, aniž by měli dalekohled nebo podobné vymoženosti. Pro ně však měla výjimečný symbolický význam. Věřili v opakované znovuzrození, věčný koloběh života. A právě tuto moc měla Xibalba – umírající hvězda, kterou příhodně pojali za své podsvětí. Mayové totiž věřili, že něčí smrt (i živočicha či rostliny), dá život dalšímu tvorů či rostlině. Mayský praotec se obětoval, aby se mohl Mayský národ zrodit. Věřili také, že až umírající hvězda Xibalba zemře, vše mrtvé se znovuzrodí. „*Smrt jako akt stvoření.*“²⁵. Což se také v symbolickém významu objevilo ve filmu Fontána. Nikdo dnes nemůže tušit, co všechno Mayové o hvězdách věděli. Jisté je, že když hvězda zemře (buď se silou vlastní gravitace zhroutlí sama do sebe, nebo nedokáže vstřebat a udržet nahromaděný materiál), následuje ohromující exploze, při které je do prostoru vesmíru vrháno ohromné množství materiálu a energie. Věta „*Smrt jako akt stvoření.*“, se tedy pro umírající hvězdu hodí víc než cokoliv jiného.

Vizuální ztvárnění Xibalby ve filmu Fontána, to je opravdu nádherný zážitek. Filmoví tvůrci se navrátili zpět k samotné přírodě, která dokáže vytvořit neuvěřitelné obrazce. Místo 3D animací použili makrofotografie hlubinných mikroorganismů a jejich chemických reakcí v tekutinách. Tímto způsobem se maximálně přiblížili vesmíru a vytvořili tak jedinečně živou atmosféru pro třetí duchovní linii filmu.

²⁴ Film Fontána, režie Darren Aronofsky

²⁵ Film Fontána, režie Darren Aronofsky

Ale vraťme se k mytologickému významu Xibalby. Podle všeho by tedy měla Xibalba být součástí souhvězdí Orion, nejjasnějšího souhvězdí zimní oblohy. Orion je opředěn také mnoha mýty mnoha národů. Všechny významnější starověké kultury z celého světa měly nějaké mýty a legendy propojené s Orionem. Například ve starověkém Egyptě byl se souhvězdím Orion spojen vládce podsvětí Osiris. V řeckých mýtech je Orion prvotním archetypálním lovcem. V mnoha kulturách se však tyto mýty dosti překrývají a mají podobné motivy – opět jsme u migrace mýtů.

Lidé vždy rádi obraceli oči ke hvězdám. Už jen proto, že tenkrát, bez světelného smogu, byly hvězdy jasně viditelné a v noci lákaly k pozorování. Navíc to byl skvělý navigační i časoměrný prostředek. I proto nejspíš existovalo tolik dávných, dnes již zaniklých civilizací, které zřizovaly observatoře a pozorovaly dráhy hvězd s neuvěřitelnou přesností. Znaly jejich cesty a dokázaly podle nich poznat neskutečně mnoho věcí. Navíc, mnoho starověkých (nejen mayských) staveb bylo postaveno podle určitých astrologických klíčů.

V době, kdy začala vznikat náboženství, přesunulo se do nebe sídlo Bohů. A není se čemu divit, že se bohové a hvězdy brzy ztotožnili a lidé začali přiřazovat hvězdám jejich majitele, respektive „symbolizanty“. Tak i Mayové, kteří byli skvělými astrology, měli svou mytologii a vůbec celý společenský život založený na hvězdách. Řídili se svým jedinečným systémem kalendářů.

Posvátným kalendářem Mayů je Tzolkin. Nebudu zde rozebírat jeho podstatu. Jisté ale je, že to nebyl pouze astronomický kalendář - zahrnoval v sobě jakési hlubší vědění. Nejen Tzolkin, ale i ostatní kalendáře byly pro obyvatele Mayské říše posvátnými almanachy, které určovaly rytmus života, práce, oslav, náboženských obřadů atd. Kalendáře měly pro Maye neskutečně obrovský význam. Bohužel, mnoho cenných zdrojů mayských znalostí bylo spáleno při ničivých nájezdech Španělů v 16. století.

Mayové byli hluboce věřící národ. Součástí jejich náboženských rituálů byly také lidské a zvířecí oběti. Nejvyšší panovník byl zároveň i nejvyšším šamanem. Během obřadů stoupal na pyramidy a proléval vlastní krev, čímž se spojoval s universem. Jak už jsem zmínila, Mayové vyznávali devítivrstvé podsvětí Xibalbu. Devítka měla v mayském náboženství důležitý význam, stejně jako třináctka. Pyramidy byly stavěny v ose s významnými astronomickými událostmi. Některé měly devět stupňů, což údajně symbolizovalo vesmír s devíti rovinami vědomí. (např. Jaguáří pyramida v Tikalu). Když mayští šamanští panov-

níci stoupali po schodech pyramidy k nejvyšší svatyni a prolévali přitom vlastní krev, symbolicky tak dospívali ke kosmické úrovni vědomí.

A právě zde se odkaz Mayských mýtů prolíná se třetí částí filmu – s hlubokou budoucností. V souvislosti s mayským odkazem, tradicí a kalendářem se nedá opomenout konečné osvícení, dosažení vnitřního klidu a míru. Osvícení je něco jako naplnění cyklu, dokončení nějakého poslání, naleznutí, prohlédnutí. A právě tady se nachází Thomas na konci filmu, po dlouhé cestě vesmírem, po dlouhých letech přemýšlení, konečně prohlédl, pochopil a odpustil. Symbolem tohoto prohlédnutí a ukončení dlouhé cesty by mohlo být i nalezení prstenu, nekonečného kruhu, který propojí všechny tři roviny filmu.

Celý film tak může symbolicky vyznívat jako cesta k prozření a odpuštění. Snad proto ve třetí rovině filmu putuje Thomas vesmírem - symbolem nekonečnosti, ticha a klidu a zároveň symbolem všehomíra, veškerého duchovna, vesmírné energie a vědění.

Thomas našel vnitřní rovnováhu, našel odpověď na svou věčně nepokojnou otázku. Konečně se oddělil od Stromu života, od Isabel... V poloze jogína teď míří k umírající hvězdě. Vnoříme se symbolicky do jeho „třetího oka“ (prostor mezi očima), což je jakási intuice, naše hluboké vnitřní já a opět se ocitáme v pyramidě u bojovníka s plamenným mečem. Ten ale také prohlédne. Vidí, že Thomas je již ve stavu vyššího bytí a sám mu nabídne svou obět': „*Odpusť mi, první otče, nevěděl jsem, že jsi to ty, budeme nesmrtelní, naše krev nasytí zemi.*“²⁶

A tady je další odkaz k mytologii Mayů, který Aronofsky do filmu vložil. Mayové věřili, že když zemře statečný bojovník, z jeho těla vystoupí květiny a motýli. A možná i proto je scéna, ve které se statečný konkistador napije mízy Stromu života, tak působivá. Jeho tělo se vyloženě stane součástí země, prudce z něj vyrazí květiny a on se ztratí v jejich záplavě. Rozplyne se v zemi, v univerzu...

Film Fontána je opravdu doslova fontánou nápadů a ohromně bohaté fantazie všech jejích tvůrců. Každý z vytvořených prostorů, každý ze stvořených světů – Mayské pyrami-

²⁶ Film Fontána, režie Darren Aronofsky

dy se Stromem života, kouzelný španělský palác, inkvizitorova kobka, nemocnice i vesmír s vesmírným korábem... Všechny ty prostory tvoří samostatný metasvět, který je propojen nenásilnou formou. Tvůrci nechali do své fantazie proniknout bohatý svět mytologie starověkých Mayů a tyto dva fantaskní prostory spolu vytvořily nový a krásný prostor, ze kterého se tají dech... Vytvořili novou mytologii.

Fontána

režie: **Darren Aronofsky**

scénář: **Darren Aronofsky, Ari Handel**

kamera: **Matthew Libatique**

produkce: **Arnon Milchan, Iain Smith, Eric Watson, Nick Wechsler**

střih: **Jay Rabinowitz**

zvuk: **Brian Emrich**

hudba: **Clint Mansell**

Výprava: **James Chinlund**

masky: **Adrien Morot**

speciální efekty: **Jeremy Dawson, Dan Schrecker**

Kostýmy: **Renée April**

hrají: **Hugh Jackman, Rachel Weisz, Ellen Burstyn, Cliff Curtis, Mark Margolis, Ethan Suplee, Sean Patrick Thomas, Donna Murphy, Stephen McHattie, Boyd Banks**

země původu: **USA**

rok výroby: **2006**

ZÁVĚR

Během pátrání po výchozích mytologických zdrojích dvou vybraných filmů, jsem objevila mnoho zajímavých mýtů a legend, bájí a pohádek. Objevila jsem mnoho názorů – zajímavých i více či méně přehnaných. Zjistila jsem, jak neuvěřitelně spleťité jsou cesty mýtů, jak se prolétají a ovlivňují. Při pročitání nejrůznějších zdrojů náboženských mýtů a legend mě překvapilo, jak bohatá je lidská fantazie a jak neuvěřitelná je moc náboženství. Nejinak tomu bylo i u Mayské civilizace, jejíž hluboká víra v jejich mýtický kalendář a neuvěřitelná vyspělost civilizace, mě velmi oslovily.

Nemohu zde však nezmínit, že studium rozmanitých materiálů na toto téma ve mně vyvolalo i mnoho obav. Pročetla jsem mnoho různorodých apokalyptických vizí, pojednání o pekelných trestech, povídání o spiritualistických rituálech, hrozby konce světa plynoucí z Mayského kalendáře i z Nostradamových proroctví... To vše dohromady opravdu dokáže v člověku vyvolat stísněný pocit.

Zároveň jsem se však uklidňovala myšlenkou, že ten mytologický svět, o kterém jsem tolik četla, je (doufejme) schovaný v onom metaprostoru vytvořeném právě námi – lidmi. Jsou to právě ony nové a nové mytologické prostory tvořené bujnou fantazií lidí – ať už v obraze, v knize, na plátně, v televizi. Jsou to nové představy mytologických světů - naše představy, do kterých transformujeme svoji touhu po lepším lidském světě, po pozitivním lidském údělu. Během staletí jsme vytvořili propletený a věčně se ovlivňující systém mýtů - včetně jejich obrazů a zobrazování. Vytvořili jsme systém symbolů, jejichž významy se postupem let ztrácí, mění, inovují a migrují. Stále ale máme rádi ten náš tajemný mytologický svět, který nás vytrhává z každodennosti. Svět, který nám klade otázky a zároveň nabízí odpovědi. A stále se v něm budeme jako diváci rádi ztrácet, stejně jako tvůrci filmových mýtů...

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

1. Film Constantine, režie Francis Lawrence, 2005
2. Zjevení Janovo - <http://zeroospace.blogspot.com/2010/02/apokalypsa-i.html>
3. Godwin, Malcolm. Andělé - ohrožený druh. Praha : Volvox Globator, 1997, 163 s, ISBN 80-7207-022-3
4. Bible svatá aneb všecka svatá písma Starého i Nového Zákona, Podle posledního vydání Kralického z roku 1613. Brno: Levné knihy Kma, 2004, 732 s, ISBN 80-7309-138-0
5. Maclellan, Alec. Záhada Longinova kopí. Praha: Triton, 2005, 180 s, ISBN 80-7254-641-4.
6. <http://www.jitrnizeme.cz/view.php?navezclanku=kopi-osudu&cislocclanku=2007101538>
7. Ansgar Kelly, Henry. Satan A Biography. Praha : Volvox Globator, 2009, 250 s, ISBN 978-80-7207-727-4
8. Nigg, Walter. Ďábel a jeho služebníci. Brno : Cesta, 1999, 228 s, ISBN 80-85319-91-8
9. Rudgley, Richard. Vzkříšení pohanství. Praha : Mladá fronta, 2008, 299 s., 16 s. obr. příl., ISBN 978-80-204-1610-0
10. Maclellan, Alec. Záhada Longinova kopí. Praha : Triton, 2005, 180 s, ISBN 80-7254-641-4
11. Nakonečný, Milan. Lexikon magie. Praha: Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství, spol. S.r.o., 1997, ISBN 80-237-2400-2
12. Film Fontána, režie Darren Aronofsky, 2006
13. Perring, Stefania a Dominic. Starověké stavby včera a dnes. Praha : Fortuna Print, 1999, 144 s., obr. příl., ISBN 80-86144-37-2
14. Jouve, Franck. Nebe a hvězdy - mýty a legendy. Praha : Gemini, 1994, 47 s., obr. příl., ISBN 80-85820-03-X
15. Calleman, Carl Johan. Mayský kalendář - průvodce budoucnosti lidstva. Olomouc : Fontána, c2006, 235 s, ISBN 80-7336-363-1
16. Šolc, Václav. Nejstarší američané. Praha: Albatros, 1978, 327 s, ISBN 13-799-7814/66

17. Gindl-Tatárová, Zuzana - Praktická dramaturgia, Bratislava, VŠMU, 2008, 183 s. - ISBN 978-80-85182-98-9
18. Benjamin, Walter – Umelecké dielo v epoche svojej reprodukovateľnosti, In: Iluminácie. Eseje. Kalligram, Bratislava 1999
19. Carrière, Jean – Claude – Vyprávět příběh, NFA, Praha 1995, 216 s, ISBN 80-7004-081-5
20. Eco, Umberto – Skeptikové a těšitelé, Svoboda, Praha 1995, 417 s. ISBN 80-205-0472-9
21. Lévi – Strauss, Claude – Mýtus a význam, Archa, Bratislava 1994, 56 s. ISBN 80-7115-052-5
22. Sobchacková, Vivian – Filmové žánry – Mýtus, rituál a sociodrama, In: Angloamerické studie, Sborník filmové teorie 1, ČFÚ, Praha 1991
23. Youngblood, Gene – Umění, zábava a entropie, In: Angloamerické studie, Sborník filmové teorie 1, ČFÚ, Praha 1991

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - triquetra	30
Obrázek 3 – Odinův kříž.....	31